

ĐỘNG CƠ ĐI LỄ CHÙA CỦA NGƯỜI DÂN ĐÔ THỊ HIỆN NAY

Hoàng Thu Hương

Trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn.

Hà Nội là một trong những trung tâm Phật giáo lớn của cả nước, hiện có tới gần 600 ngôi chùa. Các ngôi chùa đều thu hút được một lượng rất lớn dân cư tới lễ vào những ngày rằm, mồng một, các ngày lễ quan trọng trong năm hoặc dịp đầu năm, cuối năm. Tại sao chùa chiền ngày càng thu hút đông người đến lễ? Động cơ đi lễ chùa của họ là gì?

Để hiểu động cơ của những người đi lễ chùa, chúng ta cần tìm hiểu được những điều họ cầu khẩn hay nói cách khác là những điều họ mong đợi ở trời, Phật và các vị thần linh. Đến nay, trong một số nghiên cứu tâm lý học, xã hội học về người đi lễ chùa đã có bàn về động cơ hay mục đích của việc đi lễ nhờ phương pháp phỏng vấn bằng bảng hỏi và phỏng vấn sâu. Việc tìm hiểu động cơ, mục đích của người đi lễ chùa qua việc phỏng vấn thường không đem lại độ chính xác cao. Bởi vì, khi con người cầu khẩn điều gì đó cũng đồng nghĩa với việc điều đó của họ chưa thành hiện thực, họ mong ước đáng siêu nhiên sẽ phù hộ cho họ, biến điều đó thành hiện thực. Vì thế, trong tâm lý của con người, để điều cầu nguyện được linh ứng thì họ thường có tâm thế “giữ bí mật” về điều đó. Cũng chính vì thế, nếu phỏng vấn những người đi lễ chùa về điều họ thường cầu khẩn thì chúng ta sẽ nhận được câu trả lời rất chung chung: cầu sức khỏe, cầu bình an, may mắn cho bản thân và gia đình. Đây chỉ là mục đích chung của tất cả mọi người, mục đích công khai để người khác biết còn động cơ thực sự thúc đẩy họ tới lễ chùa thì rất hiếm khi có thể bộc lộ cho người khác biết.

Vì thế, để hiểu được động cơ đi lễ chùa thực sự của người dân, chúng tôi chọn cách tiếp cận với các tờ “sớ”. Sớ là một loại đồ lễ được coi là một phương tiện để giao tiếp với thần linh, cũng giống như các bản trình bày yêu cầu, nguyện vọng của ai đó. Nội dung các tờ sớ thường phản ánh chính xác tâm tư, nguyện vọng của người đi lễ, bởi khi phỏng vấn, họ có thể không cần nói thật với chúng ta, nhưng khi cầu xin thần linh điều gì đó thì họ không thể không nói thật ước mong của họ được. Kết quả của bài viết này được dựa trên việc phân tích cuốn sổ viết sớ của một thầy viết sớ ở chùa Hà và kết hợp với việc phỏng vấn những người đi lễ chùa Hà và chùa Quán Sứ.

Mục đích chung nhất đối với hầu hết những người đi lễ chùa là cầu sức khỏe, tài lộc, công danh. Đây cũng là những nhu cầu hết sức phổ biến của con người. Vì thế, trong hầu hết các tờ sớ, phần ghi cầu về sức khỏe, tài lộc, công danh dường như là phần không thể thiếu. Bên cạnh đó, với bộ phận người đi lễ chùa có viết sớ thì họ thường cầu thêm một hoặc vài việc gì đó rất cụ thể, đó thường là những vướng mắc, khó khăn hay mong đợi hiện tại của họ.

Vào mùa thi đại học, có rất nhiều người đến cầu cho con thi đỗ đại học và họ còn cầu rất cụ thể rằng “*thi đỗ Đại học Kinh tế quốc dân và Quản trị kinh doanh Đà Nẵng*” (Nguyễn Khắc V. và Nguyễn Thị L., Nghệ An).

Những người lo lắng cho công danh, sự nghiệp của mình hoặc gia đình cũng đi viết sớ cầu rất cụ thể như: “Cầu cho chồng nhận thầu xây dựng được nhiều công trình, lợi nhuận cao, thanh toán gọn, thu hồi vốn nhanh. Vợ đang thai sản khỏe mạnh, sinh nở mẹ tròn con vuông” (Nguyễn Thị Hồng T., 34 tuổi, Cầu Giấy) hoặc: “Cầu việc ở cơ quan ổn định, thu nhập cao, cửa hàng thể dục thể hình đông khách, doanh thu cao” (Nguyễn Xuân H., 32 tuổi, huyện Từ Liêm). Thậm chí, cả giới trí thức cũng cầu cho được thăng tiến: “Công danh thành đạt, sự nghiệp thăng tiến trên giảng đường đại học, tài lộc gia tăng, gia môn thịnh vượng” (Trần Văn T., 27 tuổi, quận Thanh Xuân).

Chùa Hà vốn là nơi nổi tiếng linh thiêng về cầu duyên, do đó thanh niên cũng tới đây viết sớ để cầu tình duyên: “cầu đầu năm có được tình duyên” (Đỗ Tấn P., 30 tuổi, quận Thanh Xuân) hoặc khi gặp trắc trở trong việc tiến tới hôn nhân, họ cũng viết sớ để “Cầu cho hai gia đình ưng thuận để chóng đến hôn nhân” (Lê Thị M., 30 tuổi, quận Hoàng Mai).

Bên cạnh đó, cũng có những người đi viết sớ để cầu cho công ty hay cơ quan của mình: “Cầu cho công ty nhờ được đại diện đòi lại được mảnh đất ở X., do công ty Y. mượn” (một Công ty ở quận Ba Đình), “cầu cho Hợp tác xã Z. được đoàn kết, khỏe mạnh, bình an, làm ăn phát đạt, doanh thu cao, đông khách, đắt hàng, tăng uy tín. Cầu cho HTX được ủy ban và các ngành, các cấp trong phường quan tâm giúp đỡ, tạo điều kiện thuận lợi để sản xuất và phát triển (một cơ sở sản xuất ở quận Cầu Giấy).

Tóm lại, những người đi lễ chùa có thể viết sớ cho bản thân mình hoặc cho người thân hay cơ quan của họ. Nội dung các tờ sớ phản ánh nhu cầu cần thiết hay những nỗi lo vào thời điểm hiện tại của người đi viết sớ. Đúng theo như một thầy viết sớ ở chùa Hà đã nhận định: “Trong cuộc sống có cái gì thì người ta sẽ cầu cái đó, nhưng là cầu phần lợi về cho mình”.

Cùng với việc phân tích nội dung các tờ sớ, chúng tôi đã tiến hành phỏng vấn những người đi lễ chùa về những nội dung mà họ thường cầu khẩn.

Nội dung cầu khẩn của nhiều người đi lễ là những giá trị liên quan trực tiếp đến bản thân con người, không có giá trị mang tính tôn giáo: *Bao giờ cũng*

cầu cho cả nhà, trước tiên là sức khỏe, sau đó là cầu cho mấy đứa con ngoan, thành người, đấy là cái lo nhất nên bao giờ đi lễ cũng cầu xin về cái đó. Còn về tiền tài, danh vọng thì không quên. Nhưng bao giờ cũng có một trình tự lễ như thế.

Như vậy, dường như việc đi lễ chùa của nhiều người không phải vì tín ngưỡng của bản thân, mà vì cuộc sống hiện thực của mình, với những mong muốn cải thiện cuộc sống tốt đẹp hơn. Có thể nói rằng, họ đến với tôn giáo nhằm phục vụ chính cuộc sống hiện thực của họ. Đạo vì đời - đó là một trong những đặc điểm tín ngưỡng của dân tộc Việt. Qua các cuộc phỏng vấn sâu cũng như phỏng vấn bán cấu trúc cũng cho thấy những người đi lễ chùa luôn cầu khẩn những điều thiết thực, liên quan mật thiết đến cuộc sống thực tại của họ.

Những phân tích trên cho thấy, việc đi lễ chùa đã đóng một vai trò quan trọng đối với đời sống tâm linh của người đi lễ. Những ước muốn, khát vọng của con người là không giới hạn, con người luôn mong muốn những điều tốt lành sẽ đến với mình, nhưng trong cuộc sống, con người luôn phải đối diện với những khó khăn, thử thách. Để vượt qua được những khó khăn, thử thách đó, họ không chỉ cần đến sự nỗ lực của bản thân mà còn cần đến niềm tin. Việc cầu khẩn khi đi lễ chùa đóng vai trò quan trọng trong việc củng cố niềm tin của người đi lễ, đem lại cho họ một cảm giác yên tâm khi hành động, đó là niềm tin vào sự trợ giúp của thần linh đối với họ.

Xã hội đô thị ngày càng phát triển, càng tạo ra nhiều cơ hội mới trong cuộc sống cho con người, nhưng cũng đồng thời không ngừng tạo ra những áp lực mới. Đi lễ chùa là một trong những cách thức của một bộ phận dân cư muốn tìm lại khoảng tĩnh lặng trong tâm hồn để có thể định hướng lại các hành vi ứng xử của bản thân. Cũng chính vì thế mà cùng với sự phát triển của xã hội, số lượng người đi lễ chùa lại ngày càng tăng và những nhu cầu của họ đối với việc lễ chùa cũng ngày càng đa dạng. Để đáp ứng những nhu cầu đa dạng đó của người đi lễ, bản thân mỗi ngôi chùa cũng, như khu vực xung quanh chùa cũng đang có những biến đổi để phù hợp và đáp ứng được nhu cầu của người đi lễ chùa. Có thể nói rằng, đi lễ chùa hiện là một dạng hoạt động văn hóa tinh thần phổ biến trong nhiều tầng lớp dân cư khác nhau, điều này đã cho thấy vai trò quan trọng của việc đi lễ chùa trong đời sống tinh thần của các tầng lớp dân cư đó.

Tài liệu tham khảo

1. Thích Thanh Duệ. *Tập tục và nghi lễ dân gian đương đại*. NXB Văn hóa Dân tộc, Hà Nội, 2002.
2. Vũ Dũng. *Tâm lý học tôn giáo*. NXB Khoa học xã hội, Hà Nội, 1998.

3. Vũ Dũng. *Một số đặc điểm của niềm tin tôn giáo (từ kết quả của cuộc nghiên cứu thực tiễn)*. Tạp chí Nghiên cứu tôn giáo, số 1, 2001, tr. 28 - 30.
4. Nguyễn Kim Hiền. *Từ những điều tra xã hội học năm 1995 - 1998 suy nghĩ về sự vận động của các tôn giáo Việt Nam*. Tạp chí Nghiên cứu tôn giáo, số 1, 2000, tr. 32 - 40.
5. Nguyễn Duy Hình. *Vài nhận thức sơ bộ về phương pháp điều tra tôn giáo học ở Hà Nội*, Chính sách xã hội - Một số vấn đề lý luận và thực tiễn. Viện Khoa học xã hội Việt Nam - Chương trình KH - CN cấp nhà nước KX - 04, 1993, tr. 321 - 356.